

Patrimoni i gestió d'un espai natural protegit prop de Barcelona. El cas del Montseny¹

Albert Pèlachs

El passat dissabte 25 d'octubre de 2014 al voltant d'una quarantena de socis/ es de la Societat Catalana de Geografia van trobar-se puntualment a les 8:30, a la Pl. Universitat de Barcelona per agafar l'autocar i anar direcció Fogars de Montclús. L'objectiu principal del dia consistia a visitar el Parc Natural de Montseny (PNM) i reflexionar sobre la gestió dels espais naturals protegits i el seu patrimoni.

De seguida vam poder constatar que la ruta matinal a peu pel Sot de l'Infern, escollida per Lluís López, guarda del Parc Natural i geògraf, ens abocava a un dels principals conflictes de gestió del Parc: l'afluència massiva de visitants. Val a dir que de seguida ens vam convertir en part del conflicte, tant a l'aparcament –un autocar de més– com en la ruta en ser un grup nombrós. Per tant, les reflexions a peu d'itinerari senyalitzat van ser, a més d'oportunes, fortament viscudes. La tardor al Montseny no havia entrat encara amb tota la fortalesa que ho acostuma a fer però el reclam de les castanyes just abans de Tots Sants ens va fer sentir com si estiguéssim a la Rambla. I per tant, malgrat no ser propietaris, vam poder evidenciar la pressió a què se sotmeten els 1.200 propietaris (amb propietats de 50 a 750 ha) que conviuen en les 31.064 ha del Parc. El primer entrebanc provocat pel pas de la gent va ser l'erosió del camí, just per on anàvem la setmana anterior hi havien transitat 3.000 excursionistes de dues marxes diferents, més un munt d'escoles fent “educació ambiental”.

1. Aquesta activitat va ser una contribució de la Societat Catalana de Geografia a la difusió de la *Declaració a favor del patrimoni natural de Catalunya*.

De seguida ens vam trobar amb uns dels protagonistes que més busquen les escoles: el castanyer (*Castanea sativa*). De castanyers ens van explicar Lluís López n'hi ha de dues menes: els de fruit i els de fusta. Tant un com l'altre necessiten gestió per tal que siguin rendibles des d'un punt de vista econòmic. Ara, a l'abandonament de les finques s'ha d'afegir la mort per xancre. Un fong (*Cryphonectria parasitica*) que penetra a l'arbre a través de ferides i n'esquerda l'escorça impeding la circulació de la saba fins a la mort. En aquest punt aprofitant un exemplar de castanyer que Lluís López es va atrevir a dir que devia rondar els 500 anys, en Josep Maria Panareda va explicar-nos les diferents vides dins d'un arbre. En aquest sentit, el castanyer, és molt bo per a tota mena de vides i per això, des d'un punt de vista biològic és fantàstic. Tot i que com tots els mons aquest també acusa la globalització i aquest estiu passat una vespa procedent de la Xina l'ha afectat perquè hi cria exclusivament fent malbé les seves fulles i branquillons tendres i posant en risc la migrada producció de castanyes. Fet que demostra com la gestió d'aquests espais és tremendament sensible, variable i està contínuament exposada al risc. Valorar els castanyers sense tenir en compte que són conseqüència d'altres moments històrics de gestió seria un error, però tractar els castanyers i el que representen sense considerar-los com una part més d'un món global tampoc no tindria sentit.

L'itinerari va continuar i de seguida vam percebre el record d'un ús molt actiu fins l'arribada de la bombona de butà, ara pràcticament desaparegut: el carboneig. Passejar pel Montseny sense tenir ben presents als carboners és impossible. Pel camí, algunes places carboneres abandonades amagades de la major part de les mirades, menen fins a una mal anomenada cabana de carboner que ens va servir per tractar el tema. La gestió directa del bosc practicada pels carboners n'ha condicionat les formacions, fins i tot havien rebut l'ordre d'arrencar les soques de roure. I per això, alguns dels alzinars actuals podrien estar sobrerrepresentats, en un territori on hi hauria d'haver molt més bosc mixt de faig i d'ayet.

Al llarg del matí també va sorgir el tema de l'abandonament dels conreus de patates a mitjan segle XX, que al Montseny va ser substituït per plantacions d'ayet de Douglas (*Pseudotsuga menziesii*). Ara, uns cinquanta anys després, alguns d'aquests rodals s'han tallat davant la sorpresa de molta gent i generant conflictes provocats pels canvis d'usos i costums.

A ran de torrent i just abans d'acabar la matinal i encaminar-nos al dinar es va poder discutir sobre l'aigua i el seu consum. Fins a quin punt les captacions directes d'aigua de les empreses embotelladores del Montseny assequen les fonts i en condicionen la vegetació de ribera. Vam poder observar la manca de verns, que no poden viure en condicions si no tenen aigua corrent i com llavors és molt més fàcil que hi creixin els freixes.

Al migdia, mentre esperàvem el dinar vam poder conversar amb el propietari del restaurant Can Patolla (Salvador Vilà), qui també fou regidor i alcalde de Fogars de Monclús. L'interès era saber si es pot comptabilitzar l'activitat del sector primari amb d'altres iniciatives vinculades al turisme i quina era la rela-

ció amb el PNM. La conclusió principal va ser que la gestió no és gens fàcil i que la complexitat territorial del Montseny i els òrgans de govern que hi intervenen hi afegeixen molta dificultat.

A la tarda després de dinar el grup es van encaminar cap a la Masia Mariona, a Mosqueroles, actual Oficina del Parc Natural del Montseny. Dos van ser els principals objectius d'aquesta visita. D'una banda, Joaquim M. Puigvert (professor d'Història Contemporània de la UdG i comissari de l'exposició *La Mancomunitat de Catalunya a les terres de Girona*) ens va explicar les principals característiques del projecte que realitzà la Mancomunitat de Catalunya el 1922 per a convertir el Montseny en el primer Parc Nacional de Catalunya. I de l'altra, el mateix Joaquim M. Puigvert i Eliseu Guillamon (enginyer tècnic agrícola i projectista de jardins) ens van fer de guies separant el grup en dos per tal de visitar l'interior de la casa (J. Puigvert) i el seu bosc-jardí (E. Guillamon).

No ens hem pogut estar d'afegir aquests paràgrafs escrits per Joaquim M. Puigvert perquè denoten el pes i la importància del que vam visitar:

El Parc Nacional del Montseny: el projecte de la Mancomunitat

El 1922 Jaume Bofill i Mates, l'autor de la gran idealització sobre el Montseny (La muntanya d'ametistes, 1908), on estiujava, va presentar una moció al Consell Permanent de la Mancomunitat en què instava que el Montseny es convertís en el Primer Parc Nacional de Catalunya. Les memòries realitzades per avalar el projecte per part de destacats botànics, zoòlegs i artistes permeten analitzar els arguments en què se sustentava el projecte. En destaquen sobretot tres: (a) el fet que les parts altes del Montseny senyalaven el límit meridional de moltes espècies de la fauna i la flora centreeuropees; (b) la seva proximitat amb Barcelona feia que els seus boscos estiguessin més amenaçats que els dels Pirineus; i (c) aquesta proximitat amb la gran ciutat, al mateix temps, feia interessant el Parc des de la perspectiva educativa, del lleure i de la salut.

La Masia Mariona: la casa d'estiu de Rafael Patxot

Projectada el 1926 va ser inaugurada el 1930. És un bon exemple de l'arquitectura noucentista que maldava per integrar-se en el paisatge. Rafael Patxot (1872-1964), el destacat científic i mecenes, la va encarregar a l'arquitecte olotí Josep Danés (1891-1955), el més destacat estudiós de la masia a la Catalunya dels anys vint i trenta del segle passat. L'arquitecte, per a projectar l'exterior de la casa, es va inspirar en les masies més benestants i senyoriales, projectant una torre mirador i la corresponent galeria. La seva distribució interna respon, però, als paràmetres d'una luxosa i confortable torre d'estiu pròpia de l'alta burgesia. El mateix arquitecte va projectar el bosc-jardí de 3,5 ha. que rodeja la casa, vetllant en tot moment pel respecte a la vegetació autòctona.

El 3 d'agost de 1936, en plena revolució social, a l'inici de la Guerra Civil, Rafael Patxot abandonaria la Masia Mariona per anar a Suïssa d'on ja no tornaria. A finals de la Guerra la casa seria incendiada. La casa restaria tancada fins que els néts del mecenes la cediren recentment a la Diputació de Barcelona per tal de destinar-la a Oficina del Parc Natural del Montseny i espai per a l'exposició permanent "Univers Patxot", on es visualitzen les principals línies de mecenatge de Patxot (Obra del Cançoner Popular, Estudi de la Masia, Atlas dels Núvols...). El 2006 començaria a projectar-se la seva rehabilitació. El nou equipament va ser inaugurat el 29 d'octubre de 2009.

Si teniu ocasió d'anar-hi no deixeu d'admirar els dos xiprers de l'entrada i el rellotge de sol a l'ombra, penso que representen allò que els geògrafs no hem d'oblidar mai: la fusió de l'espai (els xiprers) i el temps (el rellotge) expliquen qualsevol espai geogràfic però sense coneixement no es poden interpretar. Aneu-hi i pregunteu què volen dir...

Explicacions de Lluís López als castanyers.

Foto: Jesús Burgueño

Per l'itinerari del sot de l'Infern.
Foto: Rafael Giménez

Explicacions de Joaquim Puigvert a la masia Mariona.
Foto: Jesús Burgueño

Panoràmica del Vallès des de la torre de la masia Mariona.
Foto: Jesús Burguenio